सुशील गौतमको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको
दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
गंगा पन्थी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा गंगा पन्थीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **सुशील गौतमको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१. प्रा. राजेन्द्र सुवेदी (विभागीय प्रमुख)	....
२. सहप्रा. केशव सुवेदी (शोधनिर्देशक)	....
३. .... (बाह्य परीक्षक)	....

मिति : २०६५।

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

नेपाली एम्.ए. दोस्रो वर्षकी छात्रा गंगा पन्थीले **सुशील गौतमको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले निकै परिश्रमपूर्वक तयार गर्नुभएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६५।

....

(केशव सुवेदी)
सहप्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर तहको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । यसका लागि विभिन्न व्यस्तताहरूका बीच पनि आफ्नो अमूल्य समयको पर्वाह नगरी मलाई निरन्तर प्रेरणा, सुझाव, सल्लाह र निर्देशन प्रदान गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु सहप्राध्यापक केशव सुवेदीज्यूप्रति प्रथमतः हृदयदेखि आभार प्रकट गर्दै कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यक सल्लाह र सामग्री उपलब्ध गराइदिनुहुने शोधनायक सुशील गौतम तथा उहाँका परिवारप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यसैगरी लेखनकार्यको सिलसिलामा सन्दर्भसामग्रीबारे दिग्दर्शन गराउनुहुने र आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने गुरुहरू डा. नारायणप्रसाद गौतम, रमाकान्त पौडेल तथा भुवनप्रसाद अर्याल र सनतकुमार वस्तीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रको लेखन आरम्भदेखि अन्त्यसम्म आवश्यक सल्लाह, सुझाव, प्रेरणा र प्रोत्साहन दिनुहुने ठूलाबाबा डा. टीकाराम पन्थी, पिताजी शशि पन्थी, सानाबुबा दीन पन्थी र पूज्य पति अर्जुनप्रसाद भट्टराईप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । साथै छोरी मीनाक्षी र छोरा अविरललाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यसैगरी आवश्यक शोधपत्र, पुस्तक र पत्र-पत्रिकाहरू उपलब्ध गराई अध्ययन र सामग्रीसङ्कलनमा सुविधा मिलाइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय परिवारप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्रको यथासम्भव शुद्ध एवम् स्तरीय टङ्कन गरिदिने अञ्जन घिमिरेलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

....

मिति : २०६५।९।

गंगा पन्थी
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

विषयसूची

स्वीकृतिपत्र **क**
शोधनिर्देशकको मन्तव्य **ख**
कृतज्ञताज्ञापन **ग**
सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची **घ**

प्रथम परिच्छेद
शोधपरिचय

१.१ शोधशीर्षक १
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन १
१.३ समस्याकथन १
१.४ शोधपत्रको उद्देश्य १
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा २
१.६ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ३
१.७ शोधकार्यको सीमाङ्कन ४
१.८ शोधविधि तथा सैद्धान्तिक ढाँचा ५
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा ४

दोस्रो परिच्छेद
सुशील गौतमको जीवनीको अध्ययन

२.१ जन्ममिति र जन्मस्थान ६
२.२ पुर्खा र वंशपरम्परा ५
२.३ नामकरण ६
२.४ बाल्यकाल र पालनपोषण ६
२.५ चूडाकर्म र उपनयन संस्कार ७
२.६ शिक्षादीक्षा ७
२.७ विवाह र दाम्पत्य जीवन ८
२.८ बसोबास ९
२.९ शैक्षिक तथा साहित्यिक सेवा १०
२.१० साहित्यिक प्रेरणा र प्रभाव १०
२.११ रुचि र स्वभाव १२
२.१२ जीवनदर्शन १३
२.१३ सम्मान तथा पुरस्कार १३
२.१४ संस्थागत संलग्नता १४

तेस्रो परिच्छेद
सुशील गौतमको व्यक्तित्वको अध्ययन

३.१ वैयक्तिक विशेषता एवम् स्वभाव १५

३.२ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू १७

३.२.१ साहित्यकार व्यक्तित्व १७

३.२.२ सम्पादक र अनुवादक व्यक्तित्व २०

३.२.३ सामाजिक व्यक्तित्व २०

३.२.४ चिकित्सक व्यक्तित्व २१

३.२.५ बहुभाषी व्यक्तित्व २१

३.३ निष्कर्ष २२

चौथो परिच्छेद
सुशील गौतमको साहित्यिक यात्रा र चरण विभाजन

४.१ सुशील गौतमका साहित्यिक रचनाहरूको विवरण २३

४.२ सुशील गौतमको साहित्यक यात्राको चरण-विभाजन २५

४.२.१ आभ्यासिक चरण (२०१५-२०५५) २६

४.२.२ सिर्जनात्मक सक्रियताको चरण (२०५६-हालसम्म) २७

पा“चौ“ परिच्छेद
सुशील गौतमका कविताकृतिको विश्लेषण

५.१ …कविताञ्जलि’ कवितासङ्ग्रहमा सङ्कलित कविताको विश्लेषण २८

५.१.१ लेखन तथा प्रकाशन २८

५.१.२ सङ्ग्रहको नामकरण २८

५.१.३ शीर्षकचयन २९

५.१.४ विषयवस्तु ३१

५.१.५ संरचना ३६

५.१.६ अलङ्कार, प्रतीक र विम्बयोजना ३९

५.१.७ भाषाशैली ४२

५.१.८ निष्कर्ष ४४

५.२ **My Poems अङ्ग्रेजी कवितासङ्ग्रहको सामान्य परिचय** ४५

५.३ **…चर्किएको जून' कवितासङ्ग्रहमा सङ्कलित कविताको विश्लेषण** ४५

५.३.१ लेखन तथा प्रकाशन ४५

५.३.२ सङ्ग्रहको नामकरण ४६

५.३.३ शीर्षकचयन ४६

५.३.४ विषयवस्तु ४९

५.३.५ विचार र भावको स्थिति ५५

५.३.६ संरचना ५६

५.३.७ छन्द र लय ५९

५.३.८ अलङ्कार, प्रतीक र विम्बयोजना ५९

५.३.९ भाषाशैली ६२

५.३.१० निष्कर्ष ६४

५.४ **…प्रेसर कुकर' कवितासङ्ग्रहमा सत्कलित कविताको विश्लेषण** ६४

५.४.१ लेखन तथा प्रकाशन ६४

५.४.२ सङ्ग्रहको नामकरण ६५

५.४.३ शीर्षकचयन ६५

५.४.४ विषयवस्तु ६७

५.४.५ संरचना ७२

५.४.६ लयविधान ७४

५.४.७ अलङ्कार, प्रतीक र विम्बयोजना ७५

५.४.८ भाषाशैली ७८

५.४.९ निष्कर्ष ८०

छैटौ“ परिच्छेद

सुशील गौतमका गीत र गजलको विश्लेषण

६.१ **…एक सय एक प्रेमगीतहरू' गीतिसङ्ग्रहमा सङ्कलित गीतको विश्लेषण** ८२

६.१.१ लेखन तथा प्रकाशन ८२

६.१.२ सङ्ग्रहको नामकरण ८२

६.१.३ शीर्षकचयन ८३

६.१.४ विषयवस्तु ८३

६.१.५ संरचना ९४

६.१.६ लय ९६

६.१.७ अलङ्कार, विम्ब र प्रतीकयोजना ९७

६.१.८ परिवेश १०२

६.१.९ भाषाशैली १०२

६.१.१० निष्कर्ष १०४

६.२ **…पिरतीका धुनहरू' गीतिसङ्ग्रहमा सङ्कलित गीतको विश्लेषण** १०४

६.२.१ लेखन तथा प्रकाशन १०४

६.२.२ सङ्ग्रहको नामकरण १०४

६.२.३ शीर्षकचयन १०५

६.२.४ विषयवस्तु १०५

६.२.५ संरचना ११९

६.२.६ सङ्गीत/लय र छन्द १२१

६.२.७ अलङ्कार, विम्ब र प्रतीकयोजना १२५

६.२.८ भाषाशैली १२७

६.२.९ निष्कर्ष १२८

६.३ …गजल रापती’ गजलसङ्ग्रहमा सङ्कलित गजलको विश्लेषण १२९

६.३.१ लेखन तथा प्रकाशन १२९

६.३.२ सङ्ग्रहको नामकरण १२९

६.३.३ शीर्षकचयन १२९

६.३.४ विषयवस्तु १३०

६.३.५ संरचना १४०

६.३.६ छन्द र लय १४२

६.३.७ अलङ्कार, विम्ब र प्रतीकयोजना १४५

६.३.८ भाषाशैली १४९

६.३.९ निष्कर्ष १५१

सातौँ परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष १५२

सन्दर्भस्रोत

(१) पुस्तक १५५

(२) पत्रपत्रिका १५५

(३) शोधग्रन्थ १५६

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

आई.ए.	:	इन्टर मिडियट अफ आर्ट्स्
एम.ए.	:	मास्टर अफ आर्ट्स्
एस्.एल्.सी.	:	स्कुल लिभिङ सर्टिफिकेट
गा.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
चौ.सं.	:	चौथो संस्करण
ते.सं.	:	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.सं.	:	दोस्रो संस्करण
पृ.	:	पृष्ठ
बी.ए.	:	ब्याचलर अफ आर्ट्स्
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
वि.सं.	:	विक्रम संवत्
सम्पा.	:	सम्पादक